

Handleiding M/V

met het oog op het gesprek over de inzet
van mannen en vrouwen in de kerk

Inleiding

door Frans Wisselink

De inzet van mannen en vrouwen in de kerk is een belangrijk thema. Hoe zorg je ervoor dat zoveel mogelijk mensen betrokken zijn bij het werk in de kerk? Hoe bevorder je dat mensen doen waar ze goed in zijn? Welke aanwijzingen ontvangen we hierover vanuit de bijbel? Hoe laten we Gods wil doorklinken in allerlei praktische zaken van het kerkelijk leven? Het is goed om daar eens echt over door te spreken. Vier mensen (M/V) hebben de verantwoordelijkheid genomen voor een 'handleiding' met het oog op dat gesprek: ds. Roel Heida, mevr. Almatine Leene, mevr. Coby van der Stoep en ds. Frans Wisselink.

We hebben onszelf niet daarvoor opgeworpen. We hebben daar de opdracht toe gekregen van de GS Zwolle-Zuid 2008. De synode wenste o.m. bezinning binnen de kerk rond de vragen over M/V in de kerk. Deze 'handleiding' is ontstaan op grond van die opdracht.

We doen het niet allemaal zelf. Er staat een klankbordgroep om ons heen van mensen (M/V) die ons adviseerden met betrekking tot de vorm en de inhoud van deze handleiding. Eén van de leden van deze klankbordgroep heeft hoofdstuk 5 van deze handleiding geschreven. Het Steunpunt Gemeenteopbouw ondersteunt ons werk met raad en daad.

We zijn samen verantwoordelijk voor de hoofdlijnen van deze handleiding. De eerste verantwoordelijkheid ligt bij de schrijver van elk afzonderlijk onderdeel. Daar hebben we bewust voor gekozen. De persoonlijke overtuiging van de schrijver mocht blijken in het gedeelte dat hij/zij schreef.

Doel van het gesprek

Wat hopen we te bereiken met een gesprek over de inzet van mannen en vrouwen in de kerk? Het zou mooi zijn als we het helemaal met elkaar eens worden over dit thema. Gezien wat we horen en lezen is dat te hoog gegrepen. We kiezen daarom voor een bescheiden aanpak. Het zou mooi zijn als gemeenteleden weten welke vragen er zijn m.b.t. het thema M/V in de kerk, welke antwoorden daarop gegeven worden en op welke argumenten die antwoorden gebaseerd zijn. Als blijkt dat de antwoorden variëren, dan stellen we ons ten doel dat de gesprekspartners het antwoord van elkaar begrijpen en kunnen verwoorden.

Uitvoering van het gesprek

We hopen dat in elke gemeente mensen (M/V) beschikbaar zijn als gespreksleider. Deze gespreksleiders worden uitgenodigd voor een trainingsavond. Op deze avond worden twee aspecten belicht: 1) hoe breng ik het gesprek op gang? 2) hoe heb ik snel materiaal beschikbaar voor het gesprek?

We hopen dat er daarna, plaatselijk en/of regionaal, gesprekken op gang komen. Het geheel wordt afgesloten met een landelijke bijeenkomst.

Materiaal voor het gesprek

Hierna volgt een korte 'handleiding'. Deze 'handleiding' is primair bestemd voor de gespreksleiders. Er is naar gestreefd, in kort bestek informatie te geven m.b.t. het thema M/V in de kerk. De 'handleiding' is vrij te downloaden en te gebruiken.

De 'handleiding' bestaat uit zes hoofdstukken:

- 1 de rapportage aan de GS Zwolle-Zuid; op basis van deze rapportage heeft de synode aan ons de opdracht gegeven voor o.m. de bezinning in de plaatselijke kerken;
- 2 oefenen in bijbellezen met speciale aandacht voor de eerste brief aan Timoteüs;
- 3 mannen en vrouwen;
- 4 de ambten;
- 5 de samenleving;
- 6 literatuur; de meeste literatuur is voorzien van een korte beschrijving om aan te duiden wat het onderwerp is en/of welk standpunt wordt ingenomen in de discussie.

De Luisterpost | Bralectah heeft zich bereid verklaard, een DVD te maken die gepresenteerd zal worden tijdens de trainingsavonden en die door de gespreksleiders gebruikt kan worden bij de organisatie van plaatselijke en/of regionale gespreksavonden. We zijn blij met deze medewerking van de LPB.

Wij bieden deze 'handleiding M/V' aan met het oog op het gesprek over de inzet van mannen en vrouwen in de kerk. Ons gebed is dat het een opbouwend gesprek wordt waarin we elkaar herkennen als broers en zussen in Christus en waarin wij door de kracht van de heilige Geest met elkaar verder komen in de inzet van mannen en vrouwen ten dienste van Christus, tot eer van God.

Hoofdstuk 1

De rapportage aan de GS Zwolle-Zuid

Opdracht vorig deputaatschap

Het vorige deputaatschap M/V in de kerk kreeg van de Generale Synode Amersfoort-Centrum (2005) de opdracht om een onderzoek te doen naar problemen rond de positie van vrouwen in onze kerken. De opdracht aan de deputaten luidde toen onder andere:

Door middel van een probleemanalyse, vooral op basis van empirisch onderzoek, met medewerking van de Theologische Universiteit, in kaart te brengen welke vragen en problemen de kerken signaleren rond het thema 'vrouwen in de kerk'.

Empirisch onderzoek en uitkomsten

Voor de opdracht is een onderzoek uitgevoerd onder ongeveer 2500 kerkleden en 70 predikanten. De resultaten geven een representatief beeld van de opvattingen zoals die in 2007 in de GkV leven.

Belangrijke uitkomsten waren:

1. Vrouwen draaien in onze kerken op allerlei manieren mee;
2. Ongeveer de helft van de kerkleden staat positief tegenover de vrouwelijke diaken;
3. Een minderheid staat positief tegenover de vrouwelijke ouderling of predikant;
4. De mening van kerkleden hangt gedeeltelijk samen met hun opleiding en leeftijd;
5. Er is verschil van mening en verlegenheid over de uitleg van Bijbelse voorschriften rond mannen en vrouwen.

Verschuivingen positie vrouwen in kerk en samenleving

Gods koninkrijk omvat alle aspecten van het leven. Dienstbaar zijn in Gods koninkrijk betekent je gaven en talenten inzetten. In kerk, gezin en maatschappij.

Daarom is het positief te waarderen dat voor mannen en ook voor vrouwen steeds meer ruimte is gekomen om voluit deel te nemen aan de samenleving in al haar facetten. Meisjes kunnen nu studeren en werken. Vrouwen geven leiding en dragen verantwoordelijkheden op allerlei terreinen. Deze ontwikkeling werd binnen de GkV gecombineerd met de opvatting dat mannen en vrouwen verschillende posities hebben. Meer en meer worden hier nu vragen bij gesteld. Zijn de taken voor mannen en vrouwen principieel verschillend? Zo ja, waarvoor geldt dat dan, en waarom?

In de GKv vervullen vrouwen taken die voorheen vooral of uitsluitend door mannen werden vervuld: ze geven catechisatie, zijn scriba of notulist van de kerkenraad, functioneren als kerkelijk of pastoraal werker, doen diaconaal werk, nemen deel aan het beheer van kerkelijke goederen, en zijn deel van allerlei commissies, met inbegrip van commissies voor het vervullen van predikantsvacatures. Ook hebben vrouwen nu de mogelijkheid om deel te nemen aan het kiezen van ouderlingen, diakenen en predikanten. Het vervullen van deze ambten voor vrouwen is binnen de GKv echter aan mannen voorbehouden. Bij andere kerken binnen de protestantse traditie zien we ook op dit laatste punt verschuivingen. Er zijn kerken die één of meer ambten hebben opengesteld voor vrouwen. Dat is bijvoorbeeld het geval in de PKN en de NGK.

Nieuwe bezinning

Deze veranderingen vragen om nieuwe bezinning op wat de Bijbel ons zegt over de positie van man en vrouw. Niet alleen wordt de Bijbel op dit punt klaarblijkelijk verschillend verstaan, maar ook in de praktijk zien we uiteenlopende ontwikkelingen. Juist daarom is het belangrijk om ons op dit onderwerp te bezinnen.

Welke richting wijst de Bijbel ons?

Wij geloven dat God ons in de Bijbel leert, hoe we Hem moeten dienen. Daarom heeft de bijbel gezag. Maar dat betekent niet, dat je Bijbelteksten zonder enig nadenken direct in de praktijk kunt toepassen. Het lezen van de Bijbel brengt ons tot het voortdurend zoeken naar Gods bedoeling: Wat wil God ons leren in de Bijbel? Hoe moeten we wat er geschreven staat uitleggen? In dat verband spelen ook vragen als: In welke culturele situatie werden de Bijbelboeken geschreven en hoe speelt die culturele situatie mee in de formulering van de Bijbeltekst? Wat betekenen de woorden voor ons in onze tijd?

De GKv hebben zich in de belijdenisgeschriften niet vastgelegd op de vraag hoe het onderwijs van de Schrift over de positie van man en vrouw moet worden verstaan. Hoewel in artikel 30 en 31 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis – vanuit de kerkelijke praktijk van die tijd – de exclusieve vervulling van ambten door mannen wordt voorondersteld, doen de kerkelijke belijdenissen daarover geen expliciete uitspraken. Daar was lange tijd dan ook geen vraag naar maar dat is nu wel het geval.

Vragen

Als we de kerkelijke besluiten en achterliggende rapporten bestuderen en ons verdiepen in relevante literatuur, dan komen we een overvloed van vragen tegen. Die gaan over scheppingsorde, de invloed van de zondeval en

verlossing van Christus en wat 'hoofd-zijn' inhoudt.

Over al deze vragen is al veel geschreven, ook in de Schriftgetrouwe hoek. Steeds gaat men uit van de betrouwbaarheid van de Schriften, wil men de biologische en psychologische verschillen tussen man en vrouw erkennen en zegt men dat de verschillen juist bedoeld zijn om elkaar aan te vullen. Ook benadrukken allen dat mannen en vrouwen allebei even zondig zijn en allebei genade nodig hebben en ontvangen in Christus.

Uiteenlopen van standpunten bij scheppingsorde

Waar lopen de standpunten dan uiteen? Op het eerste gezicht lijkt het erop dat de belangrijkste beslissing valt bij de vraag of er een blijvende 'scheppingsorde' is, die van belang is voor de onderlinge verhouding tussen man en vrouw.

Hieronder volgt een aantal argumentatielijnen:

- A Sommigen staan op het standpunt dat God bij de schepping de man een leidende functie heeft gegeven. Dat principe is door de zondeval wel bezoedeld, maar juist als het in Christus geheiligd wordt, vinden man en vrouw weer die scheppingsrelatie terug: hij eerst-verantwoordelijk, leidend, verzorgend en beschermend, zij volgend en bijsturend, als een volwaardige kameraad bereid hem in alles respectvol bij te staan.
- B Anderen ontkennen een dergelijke blijvende 'scheppingsorde'. Man en vrouw zijn geschapen om elkaar in een gelijke positie aan te vullen. Alle verschil in positie is een gevolg van de zondeval, van diepgewortelde scheefgroei, waarvan we juist in Christus verlost mogen worden. Hij maakt een eind aan overheersing en rivaliteit. Juist de gemeente en het christelijke huwelijk moeten deze nieuwe gelijkheid uitstralen.

Samengevat: lijn A: gaat uit van een blijvende scheppingsorde, lijn B van een herstelde gelijkheid.

Hermeneutiek, visie op de bijbel

Naast scheppingsorde speelt er nog een andere discussie mee, op een ander niveau die ook wel hermeneutiek wordt genoemd. Daarbij gaat het om de visie op de Bijbel en de toepassing daarvan vandaag. Ook daar zijn twee argumentatielijnen te ontdekken, aangeduid met C en D.

En ook hier geldt: beide lijnen pretenderen Schriftgetrouw te zijn, ze erkennen beide dat de Bijbel over alle eeuwen heen tot ons wil spreken.

De vraag waarover beide verschillen is echter: hóe doet de Bijbel dat?

Het verschilpunt ontstaat bij het in rekening brengen van de cultuur in de tijd van de Bijbelschrijvers en van onze hedendaagse cultuur. Beide lijnen zijn het er over eens, dat de Bijbelschrijvers zelf geworteld waren in de cultuur van hun tijd. De vraag is in hoeverre die cultuur doorwerkt in het gezag van de teksten voor vandaag.

Zou het zo kunnen zijn dat de boodschap van God als het ware schuilgaat onder een culturele laag? Zodat het christelijke fijngevoeligheid vereist om door die laag heen te kijken en zicht te krijgen op de boodschap voor vandaag? Zodat we door de Geest geleid min of meer kunnen uitgroeien boven uitspraken van het Nieuwe Testament, in die zin dat we daar niet meer aan gebonden zijn?

Zijn die uitspraken zó verweven met de concrete situatie waarin ze gegeven zijn, dat een rechtstreekse toepassing vandaag niet kan, mogelijk zelfs in strijd komt met Gods bedoeling?

Argumentatielijn D is geneigd om op deze vragen bevestigend in te gaan. De aanwijzingen aan de eerste christengemeenten zijn daarmee dus niet automatisch aanwijzingen voor ons.

Argumentatielijn C zal deze vragen ontkennend beantwoorden. Ook al worden de Bijbelschrijvers met hun hele culturele achtergrond ingeschakeld, de Geest is bij machte dwars door die culturele achtergrond heen duidelijk te maken wat Hij bedoelt. Ook al moet bij de toepassing van Bijbelteksten in wijsheid en fijngevoeligheid rekening gehouden worden met een veranderde situatie, dan nog zijn ze wel in een doorgaande lijn toepasbaar en zal de betekenis en toepassing niet aanzienlijk wijzigen.

Samenvallen van argumentatielijnen?

Vallen de lijnen A en C nu altijd samen, evenals de lijnen B en D?

Vaak gebeurt dat wel, maar strikt genomen hoeft dat niet. Er zijn ook schrijvers die lijn B (princiële gelijkheid van man en vrouw) combineren met lijn C (een blijvende geldigheid van voorschriften uit het Nieuwe Testament). Zij vatten de voorschriften uit het Nieuwe Testament zó op dat uiteindelijk de gelijkheid van man en vrouw daardoor ondersteund wordt of in elk geval niet ontkend.

Niet alleen bijbelteksten

Bij bestudering van de literatuur valt op, dat de keuze voor een bepaalde uitleg (exegese) vrijwel altijd samengaat met vergelijkbare keuzes elders. De beantwoording van M/V-vragen is geen kwestie van nauwkeurige exegese van losse teksten, maar vormt een samenhangend geheel. Het beïnvloedt in grote mate de uitkomsten van het Bijbelonderzoek. Belangrijke beslissingen vallen dus allereerst bij de vraag hoe je de bijbel leest en daarna bij de vraag: blijvende scheppingsorde of niet.

Dit betekent dat de insteek van verdere studie niet allereerst zal moeten liggen bij de uitleg van verschillende 'losse' teksten, maar bij de voorvragen. Geeft de Bijbel zelf aanwijzingen in de richting van een mogelijk overstijgen van eigen voorschriften of toepassingen? Vaak wordt bij deze vragen gewezen op het verschijnsel van de slavernij, in het NT aanvaard, maar uiteindelijk door christenen toch als onbijbels afgewezen.

Ook worden in dit verband wel de voorschriften uit het OT rond polygamie genoemd. In hoeverre kan aan dergelijke voorbeelden een argument worden ontleend voor de discussie over man en vrouw in de kerk?

Een eerste vraag bij bestudering van het onderwerp is daarom: welke hermeneutische lijn doet het meeste recht aan de Bijbel? Bij de vraag of er een scheppingsorde is of niet, zal het niet zozeer gaan om het ijken van een bepaalde exegese, maar om de vraag of bepaalde lijnen van uitleg gewettigd zijn gezien het geheel van de Schriften.

Verlegenheid en keuzes

De argumentatielijnen C en D lijken elkaar uit te sluiten. Toch worden beide lijnen verdedigd door christenen die Bijbelgetrouw willen zijn.

Dit vergroot de verlegenheid binnen de kerken. Dat maakt een opvatting begrijpelijk, die aangeeft dat de Bijbel over de verhouding tussen man en vrouw simpelweg geen duidelijke uitspraken doet. In de praktijk komt deze lijn vaak neer op het verdisconteren van ontwikkelingen uit de hedendaagse cultuur, voor zover er geen Bijbelse inzichten zijn die in andere richting sturen. Onderhuids kan dit een onzekerheid over het gezag van de Schriften voeden. Dit maakt het des te belangrijker om hierover een open en goed beargumenteerde discussie te voeren. We komen hier bij fundamentele vragen, die gaan over onderwerpen zoals:

Hermeneutiek

- Leidt de heilige Geest de kerk zo, dat er inzichten kunnen ontstaan die concrete voorschriften van het Nieuwe Testament een andere

uitwerking of toepassing geven? Anders gezegd: moeten we voorschriften van het Nieuwe Testament op een of andere manier 'vertalen', voordat we ze kunnen toepassen in onze tijd?

Vragen over de Bijbelse richtlijnen rond de verhouding tussen man en vrouw

- In verband met schepping en zondeval: verantwoordelijkheid en positie man en vrouw als gevolg van de zondeval.
- In verband met verlossing en heiliging: vanwege het Nieuwe Testament een nieuwe oriëntatie op de verantwoordelijkheid en positie.

Vragen rond de ambten

- De vragen rond de verhouding tussen man en vrouw spelen in de kerk het meest concreet in de vraag naar de invulling van de ambten. Mogen vrouwen een ambt bekleden? Zou het mogen onder bepaalde voorwaarden?
- Wat is het specifieke van het werk in de ambten, wanneer dit wordt vergeleken met niet-ambtelijk werk in de kerk?

Niet alleen theologische vragen maar ook praktische vragen dienen zich aan:

- In hoeverre is het nodig te stimuleren dat vrouwen, meer dan nu het geval is, hun gaven kunnen inzetten in de kerken?
- In hoeverre leidt de bezinning op de rol van vrouwen en mannen in de gemeente tot een hernieuwde visie op de positie en taken van vrouwen en mannen in andere sferen, zoals in het huwelijk en de maatschappij?
- Wat kunnen we in dit verband in de vrijheid laten van de plaatselijke kerk; in hoeverre en op welke grond moeten we als kerken één lijn trekken?
- In de samenleving is gelijkstelling van man en vrouw volledig geaccepteerd. Verschil maken in hun posities wordt ervaren als discriminatie. In hoeverre moet, zo het maken van een dergelijk verschil geboden is, hier rekening mee gehouden worden om de voortgang van het evangelie niet te hinderen?

(NB. De volledige tekst en de verdere uitkomsten van het onderzoek is te vinden op de GkV site in het deputatenrapport: 'Vrouwen in de kerk'.)

Hoofdstuk 2

Oefenen in bijbellezen (de eerste brief aan Timoteüs)

door Frans Wisselink

Het gesprek over M/V in de kerk loopt niet lekker. Je kunt je zelfs afvragen of er wel een echt gesprek *is*. Veel christenen hebben hun eigen standpunt. De één zegt: vrouwen moeten echt geen ambtsdrager worden. Een ander stelt: vrouwen moeten eindelijk eens worden toegelaten tot de ambten. Vanuit je eigen standpunt zoek je medestanders om samen sterk te staan tegenover tegenstanders. Het gesprek over M/V in de kerk kan daardoor ontaarden in een veldslag.

Gevoelig

Het thema ligt gevoelig.

Als je je verzet tegen de openstelling van de ambten voor vrouwen, heet je al gauw vrouwonvriendelijk. Je opstelling gaat in tegen wat normaal is in de samenleving. Er gaat bepaald geen werfkracht van uit. Het roept eerder vervreemding op en is daarom schadelijk voor het evangelie. Neem je de uitdagingen van onze tijd wel serieus?

Als je pleit voor toelating van vrouwen tot alle ambten in de gemeente, kun je te horen krijgen dat je de Schrift niet aanvaardt. Je opstelling gaat in tegen de mening van de kerk van alle eeuwen. Neem je de bijbel nog wel serieus als gezaghebbend woord van God?

Er dreigt een negatieve sfeer te ontstaan en te groeien, een sfeer van onderling wantrouwen. In zo'n sfeer is een open gesprek heel lastig. Het vraagt een bijzondere inspanning van de deelnemers aan het gesprek. Ga niet (direct) de strijd aan, maar ontmoet elkaar. Wat is het mooi als je de ander herkent als medegelovige. Als je in een gesprek ontdekt dat de ander op dezelfde grondslag staat en leeft als jij, geeft dat ruimte voor een goed gesprek, een gesprek dat niet beheerst wordt door angst maar gestempeld wordt door Gods Geest.

Het zou heel mooi zijn als alle deelnemers aan het gesprek instemmen met het volgende:

a **De bijbel is het woord van God.**

De bijbel is niet als één groot blok uit de lucht komen vallen. Hij is gegroeid in de loop van de eeuwen. In een groot aantal concrete situaties heeft God gesproken. Mensen heeft hij daarbij ingeschakeld. God sprak in concrete situaties, in woorden die in die tijd begrepen konden worden. Wat God sprak, is echter niet opgesloten in die concrete situaties. Het heeft beslissende kracht voor alle tijden.

b **God is niet bij ons begonnen.**

God heeft een hele geschiedenis achter de rug met mensen die (met vallen en opstaan) zijn woord hebben gehoord, overdacht en gehoorzaamd. Je sluit je daar in je eigen tijd en in je eigen taal bij aan. Het zou kunnen dat je bepaalde aspecten van Gods woord beter begrijpt dan je voorouders. Het is immers best mogelijk dat je voorouders bij het bijbellezen oogkleppen op had. Het is echter ook niet uitgesloten dat er bij jou iets fout gaat. Misschien sluit jij je (als gevolg van ontwikkelingen in onze eigen tijd) af voor goddelijke aanwijzingen waar christenen vroeger volop oog voor hadden.

c **We aanvaarden Gods woord, zelfs als we daar iets uit leren wat ons niet zo erg bevalt.**

Je moet niet in de bijbel opzoeken wat je altijd al als overtuiging had. Je moet niet een tekst zoeken bij jouw overtuiging! Lees de bijbel om je te laten aanspreken en eventueel te laten corrigeren door God zelf. Als de resultaten je niet bevallen, wordt het spannend. Wat doe je dan? Verzet zou uit de boze zijn! Ook als de resultaten je niet aanstaan, zul je ze toch moeten aanvaarden. Want geloven is gehoorzamen aan God die boven je staat.

Geen losse teksten

In een gesprek over M/V in de kerk moeten we het niet hebben van een snelle conclusie op basis van een paar losse teksten.

Laat ik een eenvoudig voorbeeld geven om dat te illustreren. Ik ontleen het voorbeeld aan de bijbelvertaling uit 1951. In Matteüs 27 vers 5 staat over Judas: "hij ging heen en verhing zich". Dat is de waarheid; het staat in de bijbel. In Lucas 10 vers 37 staat: "Ga heen, doe gij evenzo". Dat is ook de waarheid; het is een opdracht van Jezus en die opdracht staat in de bijbel. Als je deze twee losse teksten combineert, leidt dat tot een duidelijke conclusie. Het is direct duidelijk dat het een *foute* conclusie is. Lang niet altijd ligt het zo duidelijk. Het gevaar is toch aanwezig dat je tot *foute* conclusies komt omdat je losse teksten aan elkaar knoopt.

Twee punten zijn voor elke tekst belangrijk:

a **Let op de situatie.**

Houd rekening met de situatie waarin een bepaalde tekst geschreven is. Houd rekening met de situatie waarvoor de tekst bedoeld is. De kerk in Efeze in de eerste eeuw na Christus kun je niet zomaar vergelijken met de kerk in een dorp of stad in ons land van twintig eeuwen later. Wat Paulus aan Timoteüs schreef die in Efeze werkte, is niet rechtstreeks bestemd voor ons. Paulus had ons niet op het oog bij het schrijven! Hij was niet op de hoogte van onze vragen en hij heeft ook niet de bedoeling gehad om daar op in te gaan. Dat moet je voortdurend bedenken als je zijn brieven leest. Wij mogen over de schouders van de eerste geadresseerden mee lezen. Die gedachte zou je moeten stimuleren om je bescheiden op te stellen.

b **Let op het tekstverband.**

Houd rekening met het tekstverband waarin een bepaalde tekst staat. Scheur teksten nooit uit hun tekstverband. Behandel de bijbel niet als een soort grabbelton vol losse teksten waaruit we een greep kunnen doen om onze eigen mening te verdedigen of de mening van anderen aan te vallen. Lees 's een complete brief! Het is echt de moeite waard om bijvoorbeeld de eerste brief van Paulus aan Timoteüs te lezen zoals je een brief van vandaag leest: in één keer. Dat kan je helpen bij het begrijpen van Gods woord. Je komt wat dichterbij de concrete situatie. Je valt de schrijver minder snel in de rede. Je staat meer open voor wat God ons te zeggen heeft.

1 Timoteüs

Juist de eerste brief aan Timoteüs biedt een waardevol uitgangspunt voor de bespreking van Gods aanwijzingen voor M/V in de kerk.

De meeste theologen van onze tijd hebben daar een andere kijk op. In de NBV wordt wel duidelijk waarom. In de inleiding op de brieven aan Timoteüs en Titus lezen we daar het volgende: "Volgens sommigen zijn de brieven door Paulus zelf geschreven aan het einde van zijn leven. Anderen menen op grond van de stijl en de inhoud dat de brieven niet van Paulus' hand zijn, maar dat ze pas aan het eind van de eerste of het begin van de tweede eeuw zijn geschreven door een auteur die ons verder onbekend is gebleven en met de naam van Paulus zijn brieven gezegd wilde verlenen". Voor veel theologen hebben deze drie brieven daarom niet zo'n groot gezag. Het is "een getuigenis van de manier waarop de geestelijke erfenis van Paulus werd beheerd en doorgegeven" (Klijn). Je kunt respect hebben voor de manier waarop dit gebeurde. Maar velen ontkennen dat het hier gaat om goddelijke aanwijzingen. Ze kunnen daarom nogal losjes omgaan

met de eerste brief aan Timoteüs. In deze 'handleiding' is bewust gekozen voor een andere insteek: aanvaarding van deze brief zoals hij zich aandient, namelijk als een brief "van Paulus, apostel van Christus Jezus".

Drie teksten uit deze brief worden vaak aangehaald in de discussie:

- 1 Tim. 2 vers 11-12: "Een vrouw dient zich gehoorzaam en bescheiden te laten onderwijzen; ik sta haar dus niet toe dat ze zelf onderwijst of gezag over mannen heeft; ze moet bescheiden zijn."
- 1 Tim. 3 vers 11: "Dit geldt ook voor de vrouwen: ook zij moeten zich waardig gedragen, ze mogen niet kwaadspreken en moeten sober en in alles betrouwbaar zijn."
- 1 Tim. 5 vers 9-10: "Als weduwe mogen alleen vrouwen worden ingeschreven van boven de zestig jaar die maar één man hebben gehad en bekendstaan om hun goede daden, kinderen hebben opgevoed, gastvrij zijn geweest, gelovigen de voeten hebben gewassen en zich hebben ingezet voor verdrukten, die, kortom, allerlei goed daden hebben verricht."

Je kunt in de verleiding komen, alleen dat uit deze teksten te halen wat je bevalt. Je slaat een ander ermee om de oren zonder dat je zelf geraakt wordt. De teksten worden dan wapens in de strijd, voor of tegen 'de vrouw in het ambt'.

Preken over deze teksten kunnen zo ook beluisterd worden. Dat heb ik zelf ervaren. Ik heb een aantal jaren geleden een prekenserie gehouden over 1 Timoteüs 2 en 5. Toen ik de serie begon, kreeg ik vooral reacties van gemeenteleden die pleitten voor 'de vrouw in het ambt'; ze waren teleurgesteld omdat ik tegen was. Verderop in de serie kreeg ik reacties van gemeenteleden die zich verzetten tegen 'de vrouw in het ambt'; ze vroegen zich bezorgd af of ik misschien van mening veranderd was. Deze reacties onderstrepen het nut en de noodzaak, de hele brief aan Timoteüs te lezen.

Rustige lezing van de complete brief is opbouwend. Je vliegt niet op één tekst af. Je leest immers het geheel. Na lezing van het geheel van de brief neem je de tijd om rustig en geduldig te bekijken hoe de brief in elkaar zit. Je bestudeert de opbouw van de brief. Je komt erachter dat Paulus aan Timoteüs allerlei aanwijzingen geeft en je vraagt je af waarom hij juist met *deze* aanwijzingen komt.

Tips bij het bijbellezen

Ik wil nog een aantal tips geven voor het bijbellezen:

- Bewaar moeilijke vragen tot het laatst.
- Pak er niet te gauw een ander boekje bij.

- Blijf bij het bijbelgedeelte dat je bestudeert.
- Leef je in in de situatie die beschreven wordt.
- Stel Gods woorden en daden centraal.
- Bepaal de *overeenkomsten* tussen toen en nu.
- Bepaal de *verschillen* tussen toen en nu.
- Lees de bijbel als een eenheid.

Overzicht over 1 Timoteüs

Hieronder volgt wat informatie over de eerste brief van Paulus aan Timoteüs. Bij de beschrijving is dankbaar gebruik gemaakt van de commentaar van dr. Van Houwelingen.

Hoofdstuk 1 en ook hoofdstuk 6 van 1 Timoteüs geeft een bestrijding van dwaalleer. Ook overigens worden in de eerste en de tweede helft van de brief verwante thema's besproken. Zo vinden we in hoofdstuk 2 en 3 en ook in hoofdstuk 5 aanwijzingen voor het kerkelijk leven. Het hart van de brief beschrijft hoe Timoteüs zich moet gedragen te midden van de gemeente in Efeze.

Dit kan als volgt worden uitgewerkt, in zeven gedeelten:

1: 1-20: Opening; omgaan met dwaalgeesten.

Paulus opent de brief met het noemen van zijn eigen naam en opdracht (1: 1-2). Daarna komt hij met een schriftelijke opdrachtbevestiging voor Timoteüs; hij herhaalt de opdracht die hij mondeling al gegeven had (1: 3-11). Hij herinnert aan de wijze waarop God zich over hem ontfermd heeft (1: 12-17) en roept zijn kind Timoteüs op basis daarvan op tot geloofstrouw in een situatie waarin anderen ontrouw zijn (1: 18-20).

2: 1 – 3: 13: Aanwijzingen voor het kerkelijk leven

In het tweede gedeelte van de brief regelt Paulus wat noodzakelijk is om gemeente van Christus Jezus te zijn te midden van de samenleving. Hij schrijft een kerkorde voor die rust geeft: de rust van heilzame gebeden (2: 1-7), de rust van zuivere verhoudingen (2: 8 – 3: 1a) en de rust van bewaarde voorgangers (3: 1b-13). Deze beschrijving krijgt door zijn algemene karakter het gezag van een apostolische regeling die voor heel de wereldkerk van betekenis blijft.

3: 14 – 4: 5: Timoteüs te midden van de gemeente in Efeze

In het derde gedeelte van de brief krijgt Timoteüs als voorganger een voorbeeldfunctie toebedeeld in het optreden naar buiten. Hij moet op zijn post blijven en de waarheid hooghouden (3: 14-16). Hij wordt gewaarschuwd voor dwaalgeesten die menen dat je op eigen kracht terug kunt gaan naar de ideale oertoestand (4: 1-3a). Hij krijgt te horen dat we onbekermd mogen genieten van wat de schepping biedt, want ons leven is geheiligd door Gods woord en door gebed (4: 4b-5).

4: 6-7a: de dienst van Timoteüs

Dit korte gedeelte kan het 'scharnier' van de brief worden genoemd. Het is de tekst waar het om draait: "Wanneer je dit alles aan de broeders en zusters voorhoudt, zul je een goede dienaar van Christus Jezus zijn, gevoed door de woorden van het geloof en de juiste leer, waarvan je een trouw aanhanger bent. Verwerp heilloze bakerpraat en verzinsels". Hier schrijft Paulus naar toe in 1: 1 – 4: 5. Van hieruit schrijft Paulus verder in 4: 7b – 6: 21.

4: 7b-16: Timoteüs te midden van de gemeente in Efeze

Het vijfde gedeelte van de brief houdt nauw verband met het derde gedeelte. Timoteüs krijgt als voorganger een voorbeeldfunctie toebedeeld in het optreden naar binnen. Hij moet zichzelf trainen in vroomheid (4: 7b-10) om voor de gelovigen een goed voorbeeld te kunnen zijn (4: 11-16).

5: 1 – 6: 2: Aanwijzingen voor het kerkelijk leven

Het zesde gedeelte van de brief houdt nauw verband met het tweede gedeelte. Timoteüs krijgt aanwijzingen over het omgaan met diverse groepen in de gemeente: met oud en jong (m/v) (5: 1-2), met weduwen (5: 3-16), met oudsten (5: 17-25) en met slaven (6: 1-2a). Deze aanwijzingen worden afgesloten met de opdracht: "Onderwijs dit alles en spoor ertoe aan" (6: 2b).

6: 3-21: Omgaan met dwaalgeesten; afsluiting

Het zevende gedeelte van de brief houdt nauw verband met het eerste gedeelte. De ring wordt zo als het ware gesloten. Paulus waarschuwt tegen de manier waarop dwaalleraars zichzelf verrijken en beschrijft hoe men op een goede manier met rijkdom kan omgaan (6: 3-19). Hij sluit zijn brief af met de oproep: "Timoteüs, bewaar wat je is toevertrouwd!" (6: 20-21).

Suggesties ter bespreking in de gemeente

Mijn advies is om deze brief eerst in zijn geheel te lezen.

Daarna kan deze brief in drie keer in een gezamenlijke bijbelstudie worden besproken, vanuit het 'scharnier' van de brief (4: 6-7a):

avond 1: Timoteüs te midden van de gemeente in Efeze (3: 14 – 4: 16)

avond 2: aanwijzingen voor het kerkelijk leven (2: 1 – 3: 13 en 5: 1 – 6: 2)

avond 3: omgaan met dwaalgeesten (1: 1-20 en 6: 3-21)

Het zou heel mooi zijn als deze brief ook in de prediking aandacht krijgt, bijvoorbeeld:

preek 1: "wees een goede dienaar van Christus Jezus" (4: 6-7a)

Wat Paulus in 4: 6-7a schrijft, is heilzaam voor elke predikant. Deze woorden kunnen een reden zijn tot eerlijke zelfreflectie en ze zouden je zelfs kunnen dwingen tot bekering. Het is de moeite waard om uit

te werken wat het betekent dat je ‘gevoed’ moet worden. En hoe zit het met ‘heillose bakerpraatjes en verzinsels’?

Het zou mooi zijn als je ook ingaat op vragen die naar voren kwamen tijdens avond 1 van de gezamenlijke bijbelstudie.

Een preek over 4: 6-7a biedt een goede basis voor preken over 1 Timoteüs 2 en 5. Neem daarbij ook ruimte voor bespreking van vragen die naar voren kwamen op avond 2 en avond 3 van de gezamenlijke bijbelstudie. Het zou het beste zijn als 2: 8-15 in één preek aandacht krijgt omdat dit gedeelte één geheel is. Maar dan dreigt het risico dat de preek te vol wordt of dat belangrijke aspecten onderbelicht blijven. Daarom adviseer ik ruimte te maken voor twee preken over 2: 8-15.

preek 2: “zorg voor zuivere verhoudingen” (2: 8-12)

In de preek over 2: 8-12 kan het volle licht vallen op de oproep van de apostel Paulus aan mannen en vrouwen. Probeer te begrijpen wat hier staat. Wat wil Paulus? Wat bedoelt hij? Wat betekent het voor ons?

preek 3: “begrijp het waarom van zuivere verhoudingen” (2: 13-15)

In de preek over 2: 13-15 kan de argumentatie gewogen worden voor de aanwijzingen van 2: 8-12. Let op de woordjes! Een preek moet geen theologische verhandeling worden, maar je moet je ook niet verschuilen achter vage algemeenheden. Ga alsjeblieft eerlijk in op de vragen die leven, en zet je ervoor in om te begrijpen wat de Heer ons te zeggen heeft.

preek 4: “geef eer aan weduwen” (5: 9-16)

Het is waardevol om in een aparte preek aandacht te geven aan weduwen. Waarom mag Timoteüs alleen vrouwen die aan bepaalde vereisten voldoen, inschrijven als weduwe? (zie 5: 9-10). Waarom moet hij jongere weduwen afwijzen? (zie 5: 11-15). Waarom moet hij zo’n onderscheid maken tussen weduwen met en weduwen zonder familie? (zie 5: 16). En wat betekenen al die aanwijzingen voor onze tijd?

Hoofdstuk 3

Mannen en vrouwen

door Almatine Leene

Inleiding

Als mensen een kindje verwachten is het altijd spannend of het een meisje of jongetje gaat worden. Als je wilt, kun je dit al voor de geboorte weten. Maar als je dat niet wilt, worden een meisjes- en een jongensnaam bedacht en is het wachten tot de geboorte. Iedereen wordt als jongetje of als meisje geboren. Ook jij bent man of vrouw. Maar waarom eigenlijk? Waarom kennen we deze twee geslachten?

Vanuit verschillende oogpunten kun je hier wat over zeggen. Je kunt kijken naar hun gedrag en van daaruit overeenkomsten en verschillen opmerken. Maar je kunt ook kijken naar hun lichaam en dan iets zeggen over het waarom van een mannelijk en vrouwelijk geslacht. Ik zou ook nog de verschillen tussen man en vrouw in de geschiedenis en de culturele verschillen kunnen aanstippen. Deze punten zijn erg belangrijk maar een antwoord op de vraag waarom we deze twee geslachten kennen kan maar ten dele worden gegeven.

Om daarachter te komen is het belangrijk om de bijbel open te slaan en te beginnen met de schepping. God heeft er een doel mee gehad dat Hij man en vrouw schiep. Al heeft de zondeval dit doel behoorlijk verduisterd, de duisternis heeft niet overwonnen. Want de komst van Jezus en de herschepping die voltooid zal worden bij Jezus' tweede komst, werpen nieuw licht op hoe het oorspronkelijk bedoeld was. In dit hoofdstuk gaan we kijken naar die grote lijnen in de bijbel. We gaan dus niet uitgebreid in op de (zes) zogenoemde 'zwijgtteksten' die met name over vrouwen gaan. Daar is genoeg literatuur over te vinden. Het is belangrijk om ook naar de hele bijbel te kijken en ons niet alleen op vrouwen, maar ook op mannen te richten. Daarbij komt dat we vaak beginnen bij de zondeval en de schepping laten liggen. Alsof relaties zoals we die nu kennen altijd al zo bedoeld waren. Maar als je om je heen kijkt zie je genoeg ellende tussen mannen en vrouwen, in gezinnen, op de werkvloer, in huwelijken en in de samenleving. Dit alles wijst op de gevolgen van de gebroken relatie met God en elkaar. Juist daarom is het belangrijk om te beginnen bij hoe God het eigenlijk bedoeld had.

Schepping

Direct in het begin van de bijbel, in Genesis 1:26-28, lezen we over de schepping van de mens. *'Laten wij mensen maken die ons evenbeeld zijn, die op ons lijken; zij moeten heerschappij voeren over de vissen van de zee en de vogels van de hemel, over het vee, over de hele aarde en over alles wat daarop rondkruipt.'* *God schiep de mens als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep hij de mensen. Hij zegende hen en zei tegen hen: 'Wees vruchtbaar en word talrijk, bevolk de aarde en breng haar onder je gezag: heers over de vissen van de zee, over de vogels van de hemel en over alle dieren die op de aarde rondkruipen.'* In deze tekst valt op dat de mens naar Gods evenbeeld wordt geschapen. Dit woord komt drie keer in deze tekst voor. Ook is dit een nieuwe uitspraak in het refrein van Genesis 1. Maar wat houdt het eigenlijk in dat de mens, mannelijk en vrouwelijk, naar Gods evenbeeld is geschapen?

In de tekst staan een aantal aanwijzingen. Er staat dat de mens mannelijk en vrouwelijk is en dat zij vruchtbaar moeten zijn en over de aarde moeten heersen. Eerst kijken we naar die eerste aanwijzing. Wat heeft de mens, mannelijk en vrouwelijk, met Gods evenbeeld te maken? Om die vraag te kunnen beantwoorden moeten we eerst de vraag stellen wie God is. Tenslotte zijn we naar zijn beeld gemaakt en niet andersom. Wij mogen God kennen en belijden als Drie-een. Als Vader, Zoon en heilige Geest heeft God zich geopenbaard. In de woorden 'Laten wij' klinkt al die grootheid door. Al was de heilige Geest, in de tijd waarin Genesis is geschreven, nog niet uitgestort en Jezus nog niet op aarde geweest, de schepping is het werk van de Drie-ene God. God is ten diepste Drie-een. En daarom is het zo belangrijk dat we bij het beeld-van-God-zijn nadenken over de Drie-ene God.

God is een wezen en tegelijk drie Personen die in perfecte relatie tot elkaar staan, niet als drie aparte goden en ook niet als meer of minder God. Als Schepper, Verlosser en Onderhouder functioneren zij als een volmaakte eenheid in relaties. Dit is moeilijk in woorden uit te drukken en blijft een mysterie. Toch zijn we naar het beeld van die God geschapen. Augustinus dacht dat het beeld-van-God-zijn onder andere te zien was in het cognitieve denken van de mens. Maar als we goed kijken naar de tekst en hoe we God mogen kennen dan lijkt het eerder te gaan om relaties dan om cognitieve kennis. De mens is mannelijk en vrouwelijk, gericht op relaties: met God, elkaar en de schepping. Het mannelijke en vrouwelijke speelt daarin een belangrijke rol want daaruit wordt iets van eenheid en verscheidenheid duidelijk. Allebei mens maar ook anders. Daardoor weerspiegelen zij samen, niet alleen, Gods beeld. De Drie-ene God heeft er een doel mee gehad om juist de mens mannelijk en vrouwelijk te scheppen

want daarin wordt iets van mysterie van het evenbeeld van de Drie-ene God zichtbaar.

Die eenheid en verscheidenheid van mannen en vrouwen wordt het meest zichtbaar als zij samenwerken om hun opdracht te vervullen. Dit zagen we als tweede aanwijzing in de tekst. Deze opdracht geldt niet alleen voor mannen en vrouwen binnen een huwelijk maar ook in de samenleving, op de werkvloer en in de kerk. Die opdracht om samen te werken ligt in het verlengde van het beeld van God zijn. De man is niet alleen het beeld van God en de vrouw ook niet, dat zijn zij samen. Dat kun je zien als zij samenwerken. Als mannen en vrouwen hebben we elkaar nodig om elkaar aan te vullen en te kunnen leven. Dat komt het duidelijkst naar voren bij voortplanting.

Uiteraard zijn wij als mannen en vrouwen niet de perfecte eenheid en relatie die de Drie-eenheid kent. We zijn geen God en dat zullen we ook nooit worden. Ook betekent het niet dat we aan God mannelijkheid of vrouwelijkheid moeten toekennen. God kent geen geslacht. We blijven mensen en zijn niet meer dan Gods evenbeeld. Maar we zijn ook niet minder dan dat want we mogen relaties kennen met God, elkaar en de schepping. Dat is wel duidelijk geworden uit deze tekst. Toch valt er nog meer te zeggen over de schepping van de mens, mannelijk en vrouwelijk.

In Genesis 2:18-22 wordt ingezoomd op de schepping van de mens, man en vrouw. *'God, de Heer, dacht: Het is niet goed dat de mens alleen is, ik zal een helper voor hem maken die bij hem past. Toen vormde hij uit aarde alle in het wild levende dieren en alle vogels, en hij bracht die bij de mens om te zien welke namen de mens ze zou geven: zoals hij elk levend wezen zou noemen, zo zou het heten. De mens gaf namen aan al het vee, aan alle vogels en alle wilde dieren, maar hij vond geen helper die bij hem paste. Toen liet God, de HEER, de mens in een diepe slaap vallen, en terwijl de mens sliep nam hij een van zijn ribben weg; hij vulde die plaats weer met vlees. Uit de rib die hij bij de mens had weggenomen, bouwde God, de HEER, een vrouw en hij bracht haar bij de mens.'* We lezen hier, anders dan in Genesis 1, dat de mens eerst alleen was. Maar God vond dat niet goed. De mens had iemand nodig. Hij zocht onder de dieren maar hij vond geen 'helper' die bij hem paste. Het woordje 'helper' betekent hier niet zoiets als een 'hulpje' maar iemand die onmisbaar is. Zoals wij elke zondag belijden dat God onze 'Helper' is (Psalm 124). Uit hoe de 'helper' wordt geschapen blijkt ook dat het niet om zomaar iemand gaat. De schepping van de vrouw gebeurt namelijk op een bijzondere manier. Uit de rib van de mens wordt zij door God geformeerd. Een Joods gedicht verwoordt dit heel mooi:

God schiep de vrouw niet uit het hoofd van de man, want dan zou de vrouw denken dat ze boven haar man staat. En niet uit zijn voeten, want dan zou de man denken dat hij boven zijn vrouw staat. Maar juist uit zijn rib, zodat ze altijd dicht bij elkaars hart zouden blijven.

De eenheid van mannen en vrouwen wordt hierdoor benadrukt. De vrouw komt uit de man om hiermee aan te geven dat zij van dezelfde soort zijn: menselijk. Maar sinds die tijd komt de man uit de vrouw. Zoals 1 Korintiërs 11:12 mooi verwoordt: *‘Want zoals de vrouw uit de man is voortgekomen, zo bestaat de man door de vrouw – en alles is ontstaan uit God’*. Beiden zijn zij geschapen door God en hebben ze elkaar nodig, bestaan ze door elkaar. En dat roept als het goed is herkenning op. Zoals de mens het blij uitroept:

*‘Eindelijk een gelijk aan mij,
mijn eigen gebeente,
mijn eigen vlees,
een die zal heten: vrouw,
een uit een man gebouwd.’*

De man herkent zich in de vrouw want zij is van dezelfde ‘soort’ als hij en uit hem gebouwd. De naam die ze krijgt is in het Hebreeuws ‘Mannin’. Ook die naam getuigt van hun eenheid en hun verscheidenheid. Toch ligt de nadruk op eenheid, op gelijkwaardigheid. Want die eenheid wordt aangevoerd als de reden waarom een man weggaat bij zijn ouders. *‘Zo komt het dat een man zich losmaakt van zijn vader en moeder en zich hecht aan zijn vrouw, met wie hij één van lichaam wordt’* (Genesis 2:24). Hij wordt met haar weer een lichaam, zoals een puzzel die in elkaar past. Alleen in die intiemste samenwerking kunnen zij kinderen voortbrengen en Gods opdracht vervullen. Zij zijn twee mensen, verschillend, maar geroepen om een te zijn. Daarbij vallen die verschillen niet weg maar zijn ze juist nodig.

Zondeval

Direct na deze prachtige hoofdstukken over de schepping van de mens als man en vrouw gaat het al mis. De relatie met God en tussen mensen onderling maakt plaats voor macht. Daarmee is de strijd tussen de seksen geboren, niet vanuit de schepping maar vanuit de zondeval. Zoals mensen liever God willen zijn dan zijn evenbeeld, hebben ze liever macht over elkaar dan samenwerking met elkaar. In plaats van samen te heersen over de schepping willen ze over elkaar heersen. En dat verstoort de eenheid maar ook de verschillen. Die kun je proberen te redden door stereotyperingen op mannen en vrouwen te plakken. Door bijvoorbeeld te zeggen dat vrouwen emotioneel zijn en mannen rationeel. Maar ook daarmee komen we niet verder. Die stereotyperingen kloppen meestal niet en ze doen

eerder schade. We zien vandaag de dag, in de hele wereld, nog steeds welke gevolgen de vloek heeft die in Genesis 3 wordt uitgesproken: Ongelijkheid in lonen, in zeggenschap, kansen op studie, gezondheid, onrealistische verwachtingspatronen, miscommunicatie en echtscheidingen. Maar ook verkrachting, manipulatie, geweld en doodslag zijn diepgaande gevolgen van de zondeval. Ze komen voor, niet alleen in de samenleving of in gezinnen maar ook in de kerk. In plaats van elkaar dienen en op elkaar gericht te zijn gaat het om jezelf en macht. Die strijd komt van beide kanten. Maar de tekst waarschuwt al dat vooral de man de strijd zal winnen. 'Hij zal over u heersen' (Genesis 3:16). Dit is niet een opdracht maar een gevolg van de zondeval. De verhoudingen zijn hierdoor scheef getrokken en dat was niet de bedoeling van de schepping.

Herschepping

Gelukkig is het niet bij de zondeval gebleven. Met Jezus' komst is er een nieuwe schepping gekomen. De relatie met God is weer hersteld. Dit zou ook te zien moeten zijn in de relaties naar de medemens, tussen mannen en vrouwen. In Galaten 3:28 is dit mooi verwoord: *'Er zijn geen (...) mannen of vrouwen meer – u bent allen een in Christus'*. In Christus is de eenheid in verscheidenheid zoals die bij de schepping was, weer hersteld. In de tijd en cultuur waarin Jezus naar de aarde kwam was de gebroken relatie tussen mannen en vrouwen duidelijk zichtbaar. Vrouwen waren het bezit van hun mannen, mochten niet studeren en hadden niks te zeggen in het openbare leven. Dit zal voor mannen ook niet altijd ten goede zijn gekomen. Jezus gaat tegen die cultuur in. Hij praat in het openbaar met vrouwen en ze behoren tot zijn vriendenkring. Zijn leerlingen bestonden uit mannen en vrouwen. Als Jezus opstaat uit de dood zijn twee vrouwen de eersten die getuige daarvan zijn en het verder moeten vertellen (Matteüs 28:7-11, Marcus 16:7-11, Johannes 20:17-19). Beide, mannen en vrouwen, dienden Hem en kregen de opdracht om elkaar (!) te dienen en onderdanig aan elkaar te zijn (Efeziërs 5:21 NBG).

De verantwoordelijkheid van mannen en vrouwen is om samen zo te leven dat zij, geschapen naar Gods beeld, Hem eer aandoen. En hoe kunnen we dit beter doen dan door Hem en elkaar te dienen in zijn koninkrijk? Als mannen en vrouwen in het ene lichaam van Christus, de gemeente. Dat lukt ons nog niet altijd. Juist daarom is het zo belangrijk om aandacht te geven aan de verhoudingen tussen mannen en vrouwen in de kerk. Vanuit de grote lijnen, zoals in dit hoofdstuk, vanuit de verschillende teksten die we vinden in Gods Woord. Maar ook met een kritisch oog naar de culturen waarin we leven. Zodat we samen, in Gods koninkrijk, onze opdracht als beeld van God kunnen uitleven. Totdat we op een dag weer samen als koningen zullen heersen (Openbaring 22:5).

Hoofdstuk 4

De ambten

door Roel Heida

Wie zijn de ambtsdragers in onze gemeente? Zo'n vraag op catechisatie is niet moeilijk te beantwoorden: de dominee, de ouderlingen en de diakenen. Zij hebben een bijzondere opdracht. De een om te preken, de ander om leiding te geven en nummer drie om uit de delen. Dat doen ze alle drie dus niet uit zichzelf. Nee, je wordt daarvoor geroepen. Dat moeten die mannen goed beseffen. Bij hun bevestiging in de kerk gaat de eerste vraag die zij hebben te beantwoorden daar ook over. "Bent u ervan overtuigd, dat God zelf u door zijn gemeente tot deze heilige dienst heeft geroepen?". En als je daar dus *ja* op zeggen mag, dan geeft dat een geweldige steun in de rug bij alle werk dat wacht.

Wat is daar dan zo bijzonder aan? Het Woord van de Here geven we toch ook aan elkaar door? Ouders vertellen het hun kinderen. Op de bijbelstudiekring spreken mannen en vrouwen erover wat het te betekenen heeft voor ons eigen leven. En samen weten we ons in deze tijd verantwoordelijk voor het uitdragen van de goede boodschap aan hen die daar niet bekend mee zijn. Is dat minder werk? En je hebt toch ook een taak om elkaar te leiden op de goede weg en te vermanen zelfs, als je broeder of zuster het spoor bijster lijkt te raken? Onderlinge tucht heet dat. En we zijn ook allemaal diakenen, zogezegd, die zich geroepen weten om naar elkaar om te zien. Toch worden we niet allemaal zo bevestigd als ambtsdragers. Wat is het verschil? Daar willen we in dit hoofdstuk met elkaar over nadenken.

Bijzonder ambt

De beide bevestigingsformulieren die we daarmee aanhaalden, beginnen hun onderwijs met God en met Christus. Dat is een principiële keus. Daarin worden we er duidelijk aan herinnerd dat de kerk geen vereniging is die door gelijkgezinde religieus geïnteresseerden is opgericht en in stand wordt gehouden. Nee, het is Christus die, aan de rechterhand van de Vader zittend, zijn gemeente op aarde roept, vergadert, regeert en verzorgt. Allemaal activiteiten die van haar Hoofd uitgaan. Hij houdt daarbij de leiding in liefdevolle zorg voor het volk dat hij in deze wereld tot het zijne maakte.

Alle ambtswerk in de kerk begint bij Hem. Hij wil voor dat werk van Hem mensen gebruiken. Lees maar wat zijn apostel Paulus daarover schreef

in zijn brief aan de gemeente in Efeze: *En Hij is het die apostelen heeft aangesteld, en profeten, evangelieverkondigers, herders en leraren, om de heiligen toe te rusten voor het werk in zijn dienst. Zo wordt het lichaam van Christus opgebouwd (Ef. 4:11,12).*

Het gaat om feestgeschenken van de naar de hemel gevaren Heiland. Hij deelt zijn gaven royaal uit, zo begrijpen we uit het verband van die brieftekst. En het eerste wat er dan loskomt dat zijn die ambtsdragers. Een ander rijtje dan we de catechisanten daarnet lieten opzeggen. Onze predikanten zouden dan de evangelieverkondigers moeten zijn. Maar het formulier noemt ze toch ook herders en leraren. Terwijl de ouderlingen van nu alleen onder de categorie herders gerekend worden. En de broeders diakenen komen in deze opsomming helemaal niet voor. Daaraan kun je wel zien dat de drieslag die wij kennen niet zomaar uit de bijbel kwam rollen. Paulus en de andere apostelen leverden geen blauwdruk voor de ambten in de kerk van alle tijden.

Dienende leiding

Hij leert ons wel dat ons Hoofd in de hemel bepaalde functies schonk aan zijn lichaam, functies die de andere leden aan zullen sturen en leiding geven. Of zoals hier letterlijk staat: *om de heiligen toe te rusten voor het werk in zijn dienst.* Een soort instructeurs die de soldaten trainen en aanvuren die in het veld hun dienst verrichten. Zijn zij daarom hoger in rang? Nee, zeker niet op de wijze van het leger of andere wereldlijke instellingen. De Here maakte zelf, toen hij nog op aarde was, een nadrukkelijk onderscheid. In deze wereld is er veel heerszucht, zei Hij tegen zijn leerling apostelen. Maar *zo mag het bij jullie niet gaan. Wie van jullie de belangrijkste wil zijn, zal de anderen moeten dienen, en wie de eerste wil zijn, zal ieders dienaar zijn (Marc. 10:43,44).* De grote ambtsdrager die de Vader ons zelf heeft aangewezen, keerde de gang van zaken precies om. Als zijn leerlingen de plaatsen rechts en links van Hem al aan het verdelen gaan, dan wijst hij ze allereerst op zijn eigen zware missie. Wat denken jullie van die lijdensbeker die ik moet leegdrinken? Je ziet de vuurdoop over het hoofd die ik zal ondergaan op weg naar die troon.

Zo sluit hij die discussie ook af: door naar zichzelf te wijzen als het model voor hun apostelambt straks in de kerk. *Want ook de Mensensoon is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als een losprijs voor velen (vs 45).* Als Hij dat al zegt, Hij voor wie de hoogste macht in deze wereld is weggelegd, dan weet iedere ambtsdrager voortaan wat hem te doen staat. De positie die jij kreeg, niet uitbuiten om te heersen maar om te dienen. *Diakonia* dat is het Griekse woord dat we verder in de apostolische brieven ook horen doorechoën als het over deze dingen

gaat. De ambtsdragers die Christus schenkt om op dit fundament verder te bouwen aan de gemeente, zullen voorop gaan in de dienst aan God en elkaar, een dienst waar we allen toe geroepen zijn. Dat kost zeker de nodige moeite en zelfverloochening. Wees daarin als herders maar voorbeelden voor de kudde!

Geen onderscheid?

Betekent dit alles nu dat alle spreken over gezag m.b.t. onze ambtsdragers uit den boze is? Strooit, met andere woorden, Christus zijn gaven over ons uit zonder enig onderscheid? Hij geeft apostelen, evangelieverkondigers, herders, maar ook gaven van profetie, organisatietalent en hulpverlening en nog veel meer dat gemeentebreed wordt aangetroffen. Doet Hij dat allemaal door elkaar en naast elkaar? Die gedachte lijkt aantrekkelijk en wordt ook verdedigd in onze tijd. We zijn immers allen tot dienen geroepen met de charisma's die de Geest van de verhoogde Heiland aan ieder heeft uitgedeeld. Daarin is geen rangorde van meer en minder, hoger of lager. We hebben onze bekomst van alles wat zweemt naar hiërarchie. Een predikant staat niet boven de ouderlingen en hun positie is niet hoger dan die van de diakenen. Moet het spreken over *ambt* dan eigenlijk niet plaats maken voor *dienst*, waarin we allen op één lijn zitten? De koster naast de pastorale medewerkster en het kerkenraadslid naast de jeugdleiders en -leidsters?

Dat laatste is in zekere zin waar. Je moet het, om met Paulus te spreken in zijn brief aan de gemeente in Korinte, allemaal van dezelfde Geest hebben die je doordrenkt. Toch noteert de apostel in dat zelfde verband: *God heeft in de gemeente aan allerlei mensen een plaats gegeven: ten eerste aan apostelen, ten tweede aan profeten en ten derde aan leraren. Dan is er het vermogen om wonderen te verrichten, de gave om te genezen en het vermogen om bijstand te verlenen, leiding te geven of in klanktaal te spreken (1Kor. 12:28)*. Al met al zie je in die tijd dus ook een volgorde. Het apostelschap gaat uiteraard voorop. De apostelen waren de oor- en ooggetuigen van Christus' dood en opstanding. Dat fundament ligt er nu voor alle eeuwen. Maar dan volgen daar anderen die kennelijk een functie ontvangen om met hun woorden leiding te geven aan de overige broeders en zusters, broeders en zusters die op hun eigen plaats geroepen zijn om wat zij ontvingen in te zetten.

Met volmacht

In het boek van Handelingen lezen we hoe die eerst verantwoordelijke apostelen de gemeenteopbouw hebben opgepakt. Zo stelden Paulus en zijn medewerker Barnabas in iedere gemeente waar zijn goede nieuws weerklank vond, *oudsten* aan. In hun gebeden werden zij bij de Here aanbevolen om verdere leiding te geven aan hun broeders en

zusters (Hand. 12:23). Zij waren in het bijzonder verantwoordelijk voor de doorwerking van het Woord van Christus in verkondiging en herderlijke zorg over degenen die hun waren toevertrouwd. *Zorg voor uzelf en voor de hele kudde waarover de heilige Geest u als herder heeft aangesteld; u bent de opziens van Gods gemeente, die hij verworven heeft door het bloed van zijn eigen Zoon (Hand. 20:28)*. Dat drukte de apostel bij zijn afscheid de ambtsdragers van Efeze op het hart. Daaruit blijkt dat er inmiddels een aparte groep van zulke leidinggevenden was, een groep die een eigen opdracht had tegenover de gemeente. Zij waren daarin officieel aangesteld onder de leiding van de Geest van God. Het ging om een verantwoordelijke taak. Dat besef je temeer, als je bedenkt hoe veel de gemeente gekost heeft. Pas goed op jezelf om ook goed te kunnen passen op de kudde die je voor mag gaan.

Hoezeer de Here zelf voor deze bijzondere zielzorg volmacht gegeven heeft, blijkt ook uit het respect dat voor hun werk wordt gevraagd in de eerste christelijke gemeente. De schrijver aan de Hebreeën (de broeders en zusters in Palestina) vraagt daar op het eind van zijn brief nog eens alle aandacht voor. *Gehoorzaam uw leiders en schik u naar hen, want zij waken over uw leven en zullen daarvan ook rekenschap moeten afleggen (Hebr. 13:17)*. Er is dus duidelijk sprake van een onderscheiden groep ambtsdragers die gezag ontvangen heeft binnen het nieuwtestamentische volk van de Here. Het zijn bijzondere dienaars in opdracht van Hem aan wie zij ook verantwoording schuldig zijn. De zeggenschap in hun optreden ontlenen zij intussen niet aan het gewicht van hun eigen persoon. Nee, die zit duidelijk in het Woord dat zij mogen verkondigen en het voorbeeld dat zij daarbij in heel hun leven zijn voor hun broeders en zusters. Lees maar even eerder in vers 7 van Hebreeën 13. Het is de vanuit de hemel sprekende en regerende Christus zelf die door de dienst van deze mensen gehoorzaamheid afdwingt. Zij zijn de gevolmachtigden die in zijn naam de gemeente toerusten en leiding geven. Zij worden ook afgerekend op de mate waarin ze daar handen en voeten aan geven.

Onze praktijk

Hoe komt deze schets van *gezaghebbende diakonia met het oog op het ambt van alle gelovigen* in onze kerken nu uit de verf? We zagen al: het is geen blauwdruk. De Geest van Christus leidt zijn kerk door wisselende eeuwen en cultuurverschillen heen. De gemeente die Hij vergadert voor het eeuwige leven, is geen museum waarin alles vooral op zijn eigen plek moet blijven staan. Als we werkelijk zijn lichaam zijn, dan is dat een levende werkelijkheid die in beweging is en haar weg vindt naar de grote dag. Dan wordt de dienst van al zijn heiligen volkomen op elkaar afgestemd als een veelstemmige compositie tot zijn eer. Intussen lijkt er wel hoe langer

hoe meer werk aan de winkel te zijn. Even bij de zondagse erediensten beginnend maken we gebruik van voorlezers (m/v) van de wet en andere bijbelgedeelten. Her en der worden voorbeden gedaan door broeders en zusters die uit de gemeente naar voren komen. En verder: door de week gaan er bij ons heel veel vrouwelijke pastorale medewerkers op pad om zieke en oude leden te bezoeken. Zij ontlasten de bijzondere ambtsdragers die niet voortdurend op al die adressen de noodzakelijke aandacht kunnen geven. We hebben tal van commissies voor beheerzaken, liturgie, jeugdpastoraat en evangelieverspreiding. Er is te veel om op te noemen. Al die commissies moeten bemenst worden en regelmatig verversst vanuit de breedte van heel de gemeente. Ook zijn er zusters die daar geknipt voor zijn, ingeschakeld als scriba of bij de catechese aan de jongeren.

Het is goed om dat allemaal tegen het licht te houden van wat de Here en zijn apostelen ons leren over het samenspel van de bijzondere ambten en de andere geschenken die zijn gemeente ontvangen. Zouden we het dan niet als winst mogen noteren dat zoveel werk gezien en opgepakt wordt door de broeders en zusters zelf? Zij zijn toch de heiligen, die volgens de apostel (in Efeziërs 4: 11 en 12) tot dienst aan elkaar en hun omgeving geroepen zijn? De leden van de kerkenraad dienen hun daarvoor de nodige instructie en ruimte te geven. Predikanten, ouderlingen en diakenen heb je niet gekregen om al die activiteiten zoveel mogelijk naar hen af te schuiven. Zij vormen niet het uitvoerend orgaan in het lichaam van Christus waarvan je bij allerlei zaken kunt vragen: wat doet de kerkenraad daar nou aan? Denkt u ook niet dat die bijbelse visie de laatste decennia onder ons sterker ontwikkeld en in praktijk gebracht is? De leiders van de gemeente besteden er zorg aan dat ieder zijn en haar gaven kan ontplooiën tot heil van de anderen. Het drievoudig ambt van profeet, priester en koning moet tot zijn recht komen want het is een ambt dat je als christen hebt (zie Zondag 12 van de Catechismus). We moeten gecorrigeerd worden als we dat laten liggen of misbruiken. Daarvoor is het middel van de tucht ook aan de gemeente gegeven onder leiding van de kerkenraad.

Hoe ver gaan we?

In de praktijk van ons kerkelijk leven ontdekken we dus al een heel tijdje een terugtrekkende beweging van het bijzonder ambt ten gunste van een grotere deelname door de leden zelf. Daardoor wordt ook allerlei werk waarvan we eerder gewend waren dat dit door de dominee, de ouderlingen of diakenen gedaan werd, door niet-ambtsdragers opgepakt. Daarbij treden de zusters naast de broeders naar voren, zonder dat dit op veel bezwaar stuit in die gemeenten. Kennelijk denken we sterk vanuit de aanwezige veelkleurige geschenken van de Here, geschenken die niet seksegebonden zijn. We hebben er door de bank genomen geen problemen mee. Het past

bij het bruisende leven dat de Geest onder ons aanstuurt en zijn eigen weg doet vinden.

Maar: hoe ver gaan we? Past het bij de roeping van sommigen om leiding te geven als we hun kringetje inkrimpen? Is het een goed idee om de kerkenraden om te vormen tot organen die zich beperken tot het aansturen van kerkelijke opbouwwerkers en pastorale specialisten?

Dat zijn zinnige vragen om met elkaar verder over door te denken. Als Hoofd van zijn kerk gaf Christus ons ambtsdragers. Maken wij er misschien ongemerkt ambtenaren van die enkel vergaderen zonder de wijk in te gaan 'want daar heb je anderen voor'?

Het lijkt me van wezenlijk belang voor het leven vanuit de rijkdom die de Here voor ons verwierf, om met elkaar te komen tot een omschrijving van de kerntaken van die bijzondere ambten. Een opziener van de gemeente is pas echt in zijn element wanneer hij bij zijn broeders en zusters thuis zit. Denk er goed aan dat jullie de *episkopoi* van Gods gemeente zijn, bond de apostel Paulus de broeders uit Efeze op het hart. Je kunt van deze broeders *bouwopzichters* maken die enkel kijken of alles correct volgens de tekening wordt uitgevoerd. Maar veel bijbelser is het om te denken aan *omzieners*. Dat is nou typisch wat we de Here herhaaldelijk van zichzelf horen zeggen. Hij zag om naar zijn volk en zocht het ook op toen het ten dode opgeschreven was in Egypte. Zacharias zong er van in zijn lied: *Hij heeft zich om zijn volk bekommerd en het verlost* (Luc. 1:68). Het Griekse woord dat hier met 'bekommerd' is vertaald, betekent ook 'omzien'. Christus regelde zijn zaken niet vanuit de hoge hemel, maar Hij kwam zelf op bezoek om zich persoonlijk in te laten met de ellende van zijn volk. Dat is het grote voorbeeld voor de herders die Hij vandaag aan zijn kudde schenkt! Dat pastoraat mag niet bij de kring van apart genomen dienaren blijven steken, maar de grote Herder van de schapen begint daar wel. Wie Hij daarbij in wil schakelen, dat is een andere vraag.

Hoofdstuk 5

Beweging in de samenleving¹

door Johan Harmanny

De rol van vrouwen in de Nederlandse samenleving is de afgelopen jaren behoorlijk veranderd. In de jaren '80 en '90 groeide de deelname van vrouwen aan het arbeidsproces snel. In die tijd werd de nadruk gelegd op de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen. En gevolg van deze gelijkwaardigheid zou volgens velen moeten zijn dat vrouwen net zoveel recht op betaalde arbeid hebben als mannen.

Inmiddels is de deelname van vrouwen aan het betaalde arbeidsproces gestabiliseerd. Nederland kent wereldwijd de meeste vrouwen die in deeltijd werken. De gemiddelde Nederlandse vrouw heeft geen behoefte aan een grotere arbeidsparticipatie².

Deze bewegingen gaan niet aan de GKv voorbij. Sinds de jaren '80 is de participatie van vrouwen in kerkelijke functies, zoals pastorale en beleidsbepalende, toegenomen. Deze ontwikkeling in de kerken lijkt een aantal jaren op de samenleving achter te liggen: naar verwachting zal binnen kerken de verhouding tussen mannelijke en vrouwelijke participatie zich de komende jaren stabiliseren.

Vraag is alleen, op welk punt zich deze verhouding zal stabiliseren. Binnen protestantse kerken die vrouwen tot de ambten toelaten zijn vrouwen in pastorale en bestuurlijke functies in veel gemeenten ver in de meerderheid. Dat is niet vreemd: de samenleving plaatst de kerk steeds meer in het privé-domein, waar ook het gezin in thuishoort, en vrouwen houden zich nog steeds meer dan mannen met dit privé-domein bezig. Zij nemen meer tijd voor vrijwilligerswerk in kerken, nemen meer tijd voor sociale contacten binnen het gezin, maar ook binnen de kerk en hebben binnen hun betaalde werk geleerd hoe je een organisatie efficiënt kunt vormgeven.

Het is verleidelijk om als GKv hier niet te veel tijd aan te besteden: vragen rondom deelname van vrouwen liggen voor veel mensen gevoelig. Toch wil ik ervoor pleiten om hier zorgvuldig naar te kijken. Als we vrouwen meer

1 Zie ook het artikel "M/V in de kerk – uitdaging van praktijk aan theorie" in *Dienst* 2009-2.

2 Ondanks dat zijn vrouwen in topposities ondervertegenwoordigd en verdienen vrouwen voor een gelijke baan gemiddeld minder dan een mannelijke collega.

laten deelnemen aan het werk in de kerk en misschien de ambten voor hen openstellen, waarom doen we dat dan? Welke motivatie ligt hier achter? In dit hoofdstuk wil ik hier kort op ingaan.

Reformatie van het ambt

Werk in de kerk verschilt van ander werk: het staat in meer dimensies. In de katholieke kerk is dit onderscheid duidelijker zichtbaar dan in protestantse kerken: de priester staat in een bijzondere verhouding tot God. Om die reden kan hij bijvoorbeeld de gelovige uit naam van God vergeving geven na een biecht, is het van belang dat hij een ernstig ziek ongedoopt kind met spoed doopt om het zo deel te laten worden van Gods verbond en is de kerk pas aanwezig als de priester aanwezig is.

In de katholieke kerk werkt God voornamelijk door de ambtsdrager. In protestantse kerken ligt dit iets anders, maar speelt dit element wel een rol: het ambtelijke handelen is naast functioneel ook sacramenteel van aard. De predikant is niet de enige die mag dopen omdat hij tijdens zijn studie geleerd heeft hoe je op een handige manier water sprenkelt, maar omdat hij namens God doopt. Ouderlingen kunnen verklaren dat iemand buiten de gemeenschap van Gods kerk gesloten wordt, niet omdat zij zulke heldere oordelen hebben of omdat zij voor de wet de kerk representeren, maar omdat zij als ambtsdrager geroepen zijn namens God te handelen³. Binnen de katholieke kerk was dit sacramentele aspect van het ambt reden om het ambt gesloten te houden voor vrouwen: de sacramenteel handelende ambtsdrager is representant van Christus en Christus is de bruidegom van de kerk, zijn bruid. De symboliek gaat verloren als een vrouw de rol van de bruidegom vervult.

Na de reformatie werd benadrukt dat God niet gebonden is aan menselijke instellingen of ambten. De ambtsdrager kan dan ook niet alleen optreden, maar treedt altijd op binnen een college van ambtsdragers. Een predikant mag alleen dopen als er ook een ouderling aanwezig is. Een ouderling alleen kan geen tucht bedienen. De persoon van de ambtsdrager werd minder. De katholieke reden om de ambten voor vrouwen gesloten te houden verviel binnen de protestantse kerken.

Daarvoor in de plaats kwam een functionele reden: God verbiedt vrouwen bepaalde taken uit te voeren. Zoals Calvijn in een commentaar schrijft:

³ Overigens is er wel een onderscheid tussen de katholieke en protestantse sacramentaliteit: waar de katholieke kerk belijdt dat God zich aan het handelen van de priester bindt stellen protestantse kerken dat ambtsdragers Gods sacramentele daden laten zien zonder dat Hij van hen afhankelijk is.

“Vrouwen zijn door de natuur (dat betekent: door de gewone wet van God) gevormd om te gehoorzamen. Regering door vrouwen is door alle wijze mensen als iets monsterlijks gezien. Daarom zou het bij wijze van spreken een vermenging van hemel en aarde zijn wanneer vrouwen het recht zouden uitoefenen om onderwijs te geven.” In de 16^e eeuw werden vrouwen niet gezien als mensen die in staat zouden zijn om leiding of onderwijs te geven. Omdat deze taken binnen het ambt een zeer duidelijke plaats innemen, is het voor een vrouw dan ook niet mogelijk een ambt te bekleden, met uitzondering van het diakenambt.

Ontwikkeling in de geschiedenis

De gedachte van Calvijn, dat wijze mensen regerende vrouwen als iets monsterlijks zien paste binnen het kader van zijn tijd. Gezinnen waren nodig om te overleven en binnen het gezin waren de taken verdeeld: de man hield zich bezig met zaken buiten de deur, de vrouw met zaken binnen de deur. Mannen kregen een opleiding die hier bij aansloot, waarbij een klein deel van de mannen leerde lezen en schrijven. Vrouwen kregen een opleiding die paste bij huishoudelijk werk en opvoeding van kinderen. Gezien deze taakverdeling werden bij leidinggevende capaciteiten bij vrouwen niet gestimuleerd en ontwikkeld. Pas toen enkele eeuwen later de industriële revolutie werk buiten de deur voor man en vrouw haalbaar maakte kwam hoger onderwijs binnen het bereik van vrouwen te liggen. Leidinggevende vrouwen werden vanaf het begin van de 20^e eeuw niet langer als onnatuurlijk gezien.⁴

Vanaf de jaren '50 ontstond een andere discussie, voornamelijk binnen de anglicaanse theologie. Van teksten die door reformatoren werden uitgelegd als teksten die vrouwen verboden leiding of onderwijs te geven (het functionele verbod) werd gesteld, dat deze teksten anders vertaald of geïnterpreteerd zouden kunnen worden. Deze discussie ging de Nederlandse context voorbij. Hier werd voornamelijk de discussie gevoerd in hoeverre teksten van Paulus in onze tijd nog toepasbaar zouden zijn. Binnen de GKv werd lange tijd verdedigd dat deze teksten ook met het oog op de kerk van de 20^e eeuw geschreven waren. Binnen de GKN⁵ werd gesteld dat deze teksten vooral geïnterpreteerd moesten worden in het licht van de

4 In de beide wereldoorlogen waren leidinggevende vrouwen in diverse landen een vereiste: aangezien bijna alle beschikbare mannen deel uitmaakten van het leger werden fabrieken en bedrijven in veel gevallen volledig door vrouwen draaiende gehouden. Dit heeft de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt na deze oorlogen zeer versterkt.

5 De afkorting GKN wordt gebruikt voor de (synodaal) Gereformeerde Kerken die later zijn opgegaan in de PKN.

cultuur waar Paulus in leefde. Om die reden werd binnen de GKN het ambt voor vrouwen open gesteld. Binnen de GKv werd het gesloten gehouden.

Verschuiving binnen de GKv

De laatste jaren is binnen de GKv een beweging te zien om gemeenteleden breder bij taken van ambtsdragers te betrekken. Wanneer er een catecheet wordt gezocht, hoeft dit geen ouderling te zijn. Pastoraat in wijken kan ook worden uitgevoerd door een gemeentelid dat geen ambtsdrager is. In de kerkdienst handelt de predikant steeds meer samen met een team van gemeenteleden. Gemeente wordt steeds meer opgevat als actieve gemeenschap: in de gemeenschap mag niemand aan de zijlijn blijven staan. Ieder gemeentelid doet mee.

Wanneer het belangrijk is dat ieder gemeentelid meedoet, is het moeilijker om vrouwen uit te sluiten van het vervullen van taken. Zeker waar religie steeds meer tot het privé domein gaat behoren, een domein waar vrouwen zeer actief zijn, ligt het voor de hand vrouwen binnen de kerk taken te laten uitvoeren. Dit is in de praktijk zichtbaar: binnen de GKv worden zo goed als alle klassieke ambtsstaken, met uitzondering van preken, door gemeenteleden die geen ambt bekleden vervuld. Hierbij wordt geen onderscheid gemaakt tussen mannen en vrouwen. Omdat het hier niet om ambtsdragers gaat wordt hier in de praktijk door mensen geen bezwaar tegen gemaakt.

Deze trend wordt versterkt door een groeiende afkeer van regelgeving en instituten. De nadruk ligt steeds meer op de mondigheid van gemeenteleden en het gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de gang van zaken in de eigen gemeente.

Nadenken over visie

Ik begon dit hoofdstuk met een pleidooi om zorgvuldig de inzet van vrouwen in de kerk te bekijken. Zoals ik heel kort heb beschreven is de sacramentele reden om het ambt voor vrouwen gesloten te houden binnen protestantse kerken een functionele reden geworden. Deze functionele reden verliest haar betekenis nu de betreffende functies meer en meer buiten het ambt te vinden zijn. Als bijvoorbeeld catechese als onderwijs door ambtsdragers een blokkade vormde om vrouwen toe te laten tot het ambt verdwijnt deze blokkade wanneer catechese wordt losgemaakt van het ambt en vrouwen tot catecheet worden aangesteld. Tegelijk wordt over de inzet van vrouwen als catecheet nauwelijks gediscussieerd wanneer catechese niet meer als specifiek ambtelijke taak wordt gezien.

Ik vind het opmerkelijk dat de discussie blijft gaan over de inzet

van vrouwen in het ambt terwijl de inzet van vrouwen voor andere leidinggevende en onderwijzende taken in de kerk niet ter discussie staat. Het gaat mij er hierbij niet om uitspraken te doen over het openstellen of gesloten houden van de ambten voor vrouwen, maar om de visie van onze kerken op onderwijs en leiding geven. Visionair gemeente-zijn is een vorm van gemeente-zijn waarbij je de moed hebt eerdere beslissingen kritisch te bevragen en exegetische conclusies ter discussie durft te stellen, zonder dat hiermee de bijbel als Gods Woord aan gezag verliest. Het is een vorm van gemeente-zijn waarbij je Gods Woord bewust als richtinggevend wilt zien voor je totale leven, niet alleen voor het ambtelijke of binnenkerkelijke.

Dank aan God dat Hij mensen maakte: mannen en vrouwen om elkaar in de gemeente bij te staan.

Literatuur

- Anderson, R.D. (2008). *1 Korintiërs: Orde op zaken in een jonge stadskerk*. Kampen: Kok.
Commentaar op 1 Korintiërs. Verdediging van het standpunt dat vrouwen in de erediensten in het geheel behoren te zwijgen.
- Anderson, R.D. (2009). *Gods Woord en de vrouw in het (regeer)ambt*. De Reformatie jaargang 84, nummer 45 en 46.
Kritische reactie op de artikelen van W. Wierenga (zie hieronder)
- Aarnoudse, J.M. (1998). *Vrouwen op een zij-spoor? Emancipatie van de vrouw en het verstaan van de Schrift in gereformeerd perspectief*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
Diverse bijdragen vanuit een bezinningsgroep van CG predikanten en theologen.
- Bailey, K.E. (2005). *Women in the New Testament: A Middle Eastern Cultural View*.
Gebruik makend van zijn kennis van de kerkvaders en van de traditionele cultuur in het Midden-Oosten gaat Bailey in op de passages in het Nieuwe Testament waar positief of negatief over vrouwen wordt gesproken. Zijn conclusie is dat 1 Kor. 14 en 1 Tim. 2 zeggen dat vrouwen zich stil moeten houden als ze de eredienst verstoren en als ze dwaalleer verkondigen. Deze vermaningen sporen met de duidelijke bewijzen in het N.T. dat vrouwen fungeerden als discipel van Jezus, leraar, profeet, diaken, apostel, en mogelijk zelfs als oudste.
- Boer, C. den (1987). *Man en vrouw in bijbels perspectief: Een bijbel-theologische verkenning van de man-vrouw verhouding met het oog op de gemeente*. Kampen: Kok.
Eerste druk in 1985, 2^e in 1987; in 2007 een herdruk. Weergave van het standpunt van 'De Gereformeerde Bond'.
- Boer, E.A. de (2006). *Zij aan Zij: Pleidooi voor een vrouwelijk ambt in de kerk*. Barneveld: De Vuurbaak.
Mannen hebben vrouwen nodig in het werk van de kerk. Het zou goed zijn als een vrouwelijk ambt wordt ingesteld, om zo gaven en inzet te eren en te profileren.
- Breed, D.G. e.a. (2008). *Manlik en Vrouwlik in die Kerk: Geslachtelijkheid en die besondere dienste*. Potchefstroom: Potchefstroomse Theologiese Publikasies.
Een aantal auteurs binnen de GKSA (Zuid-Afrika) hebben het resultaat van hun gezamenlijke studie in dit boek vastgelegd, met onderlinge overeenkomsten en verschillen.
- Bremmer-Lindemboom, L.G.A. e.a. (1983). *Vrouw en man – een plaatsbepaling*. GSEV reeks. Groningen: De Vuurbaak.

- Brienen, T. (2008). *Van ambt naar dienst: Een Bijbelse visie op diensten en bedieningen*. Kampen: Kok.
 Brienen pleit er voor om het woord *ambt* in te ruilen voor de termen *dienst* en *bediening*.
- Brinke, H. ten (2004). *Vrouwelijke ouderlingen en predikanten?* (Reformatie jaargang 79, nrs. 18, 19 en 20.)
 N.a.v. het gelijknamige rapport van een commissie uit de Nederlands Gereformeerde Kerken.
- Brinke, H. ten (2004). *Herordening van ambtelijke structuren? Een suggestie als rekstok*. (Reformatie jaargang 79, nr. 25)
 Een reactie op het artikel van ds. P.L. Voorberg.
- Bruggen, J. van (1984). *Ambten in de apostolische kerk: Een exegetisch mozaïek*. Kampen: Kok.
 Eén van de conclusies van het boek is dat de Schrift ons geen aanleiding geeft om te denken vanuit een ´drievoudig ambt´. Het diakenschap zou door vrouwen kunnen worden vervuld, als de kerkrechtelijke positie van de diaken en de inhoud van het diakenschap herzien zouden worden.
- Bruggen, J. van (1975). *Emancipatie en Bijbel: Kommentaar uit 1 Korinthe 11*. Amsterdam: Bolland.
 Bezinnig op de plaats van de vrouw, aan de hand van bespreking van 1 Kor. 11:2-16. 'De toelating van de vrouw tot het ambt, is geen incidentele kwestie. Zij verraadt een verwijdering van de openbaring en een aanpassing aan het gelijkheidsdenken van deze tijd.'
- Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland. (1999). *Vrouw en ambt*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.
 Rapport aan de CG synode. Het vormt de onderbouwing van de uitspraak dat het standpunt ten aanzien van de vrouw in het ambt dat in de CGK steeds heeft gegolden, Schriftuurlijk verantwoord is. Een minderheidsrapport verdedigt het standpunt dat juiste uitleg van de betreffende Bijbelgedeelten geen conclusies oplevert die het dienen van de vrouw in de kerkelijke ambten verhinderen.
- Cunningham, L. en Hamilton, D.J. (2004). *Waarom geen vrouwen? Een bijbelse studie over vrouwen in zending, kerkelijk werk en leidende posities*.
 Waarom moeten vrouwen van de zijlijn toekijken, terwijl de mannen handen te kort komen om de opdracht van Jezus Christus uit te voeren? Zegt de Bijbel dat of lezen wij misschien selectief als het gaat om de positie van vrouwen? Bewijsteksten worden opnieuw onderzocht en in hun context gelezen.
- Doedens, J.J.T. (2005). *Vrijgevochten vrouwen in Korinte? Een Copernicaanse wending in de uitleg van 1Korintiërs 11:2-16*. (Reformatie jaargang 80, nr. 46.)
 Een andere kijk op dit veelbesproken gedeelte.

- Dorland, P. (2009). *Scheppingsorde in 1 Timoteüs 2* (Reformatie jaargang 85)
De artikelen zijn een reactie op de artikelen van ds. R.E. Anderson in de Reformatie. Betoogd wordt dat er noch in de eerste hoofdstukken van Genesis noch in 1 Tim. 2 sprake is van een scheppingsorde in de zin van een gezagsrelatie tussen man en vrouw, waardoor aan vrouwen een leidinggevende positie in de kerk ontzegd zou zijn. De uitleg die Anderson van de betreffende passages geeft, leidt tot onhoudbare conclusies.
- Gereformeerde Kerken (vrijg) in Nederland. (2008). *Rapport deputaten M/V in de kerk*.
Inventarisatie van de vragen rond M/V in de kerk. Met een overzicht van relevante kerkelijke besluiten en rapporten, een literatuuroverzicht, beschrijving van argumentatielijnen en de uitkomsten van een empirisch onderzoek.
- Giles, Kevin (2002). *The Trinity & subordinationism. The Doctrine of God in contemporary Gender debate*. Intervarsity Press Downers Grove, Illinois.
Dit boek gaat over de leer van de Drie-eenheid in relatie tot het thema man/vrouw. In dat verband komt het punt van de onderschikking ter sprake.
- Grudem, W.A. (2004). *Evangelical feminism & biblical truth: An analysis of more than hundred disputed questions*. Sisters, Oregon: Multnomah.
Een brede oriëntatie op het hele terrein. Verdedigt dat de Bijbel een blijvend onderscheid leert in de positie van man en vrouw, naast hun volstreekte gelijkwaardigheid. Tegenhanger van het boek van Pierce (zie hieronder).
- Harmanny, J. (2009). *M/V in de kerk: Uitdaging van praktijk aan theorie*.
Dienst, 57e jaargang, nummer 1.
- Heine, S. (1991). *Vrouwen der vroege Christenheid. Een historische kritiek op de feministische theologie*.
Een beschrijving van de geschiedenis van vrouwen met behulp van historisch-kritisch onderzoek vanuit diverse bronnen waaronder het Oude en Nieuwe Testament met veel aandacht voor de brieven van Paulus en teksten uit de Gnostiek.
- Hendriks, A.N. (1998). *Vrouwen, ambt en dienst: Gesprek tussen verschillende visies op basis van de Schrift*. Heerenveen: Barnabas.
Vier auteurs (Hendriks, Ouweneel, van Veen-Vrolijk en Velema-Drent) geven hun mening en gaan in discussie over hun visie over mannen en vrouwen en in het bijzonder met betrekking tot het ambt, waarbij de bijbel het uitgangspunt is.
- Hoogland, J. & Koning, H.P. (1999). *Vrouw en kerk*. GSEV-reeks, 41. Barneveld: De Vuurbaak.

- Houwelingen, P.H.R. (2009). *Timoteüs & Titus: Pastorale instructiebrieven*. Kampen: Kok.
- In dit verband van belang door de bespreking van Paulus' opdrachten aan man en vrouw in 1 Tim. 2.
- Jonge, A. de (2008). *M/V in de kerk: Missionair aspect onderbelicht*. Dienst, 56e jaargang, nummer 5.
- Lim, K.K. (2001). *Het spoor van de vrouw in het ambt*. Kampen: Kok.
- Proefschrift over de wijze waarop in de NHK en de GKN op het niveau van de generale synode is gesproken over 'de vrouw in het ambt'.
- Nederlands Gereformeerde Kerken. (2003). *Vrouwelijke ouderlingen en predikanten? Rapport van de commissie Vrouwelijke ouderlingen en predikanten*.
- Dit rapport werd basis voor het besluit van de NGK om vrouwen niet alleen toe te laten tot het ambt van diaken, maar ook tot dat van ouderling en predikant.
- Pierce, R.W. e.a. (2004). *Discovering biblical equality: Complementarity without hierarchy*. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press.
- Diverse auteurs uit evangelicale kring verdedigen het standpunt dat de gelijkwaardigheid van man en vrouw vraagt om gelijkheid in posities. Het boek is een tegenhanger van dat van Grudem (zie hierboven).
- Piper, J. & Grudem, W.A. (1991). *Recovering biblical manhood and womanhood: A response to Evangelical feminism*. Wheaton, Illinois: Crossway Press.
- De bekende John Piper, Don Carson en anderen geven een onderbouwing voor het standpunt dat man en vrouw gelijkwaardig zijn, maar van God wel een verschillende positie hebben gekregen. Met een concretisering wat dat voor vandaag betekent.
- Schreuder, J.J. (2010). *Dienende mannen en vrouwen. In het huwelijk en in de kerk*. Bedum.
- Bijbels-theologische onderbouwing van het standpunt dat er naast de lijn van de gelijkwaardigheid van man en vrouw een blijvende lijn is van onderscheid in positie. Het onderscheid maakt des te beter mogelijk om elkaar in liefde te dienen.
- Schreuder, J.J. (2010). *Liefdedienst m/v. Man en vrouw in het huwelijk en in de kerk*. Gemeenteschets. Uitgave van de Gereformeerde Bijbelstudiebond en de Bond voor Gereformeerde Jongerenverenigingen. April 2010.
- Vier bijbelstudies, één voor jongeren van 12-16 jaar, één voor jongeren 16+ en twee voor volwassenen.

Velema-Drent, G. (1999). *Onbelemmerd dienstbaar. Vrouwen in actieve dienst in de gemeente.*

Dit is een lees- en werkboek wat zowel individueel als in groepsverband gebruikt kan worden, ook door niet theologisch geschoolde gemeenteleden. Met vragen om over na te denken en samen te bespreken. Aan de orde komen de schepping van man en vrouw, Jezus en de man-vrouw-verhouding, de heilige Geest gebruikt man én vrouw, Paulus en de man-vrouw-verhouding en Paulus en de 'zwijgteksten'.

Velema-Drent, G. *Adam vraag hulp! Voorhoeve.*

Dit is een heel toegankelijk boekje over de aanvulling van mannen en vrouwen op elkaar ook binnen de kerk.

Verkerk, M. (1997). *Sekse als antwoord: Overheersing en ontplooiing van de vrouw in een gebroken werkelijkheid.* Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.

Verkerk, M. & Verkerk-Vegter, N. (1999). *M/V: Mens en relaties in de eenentwintigste eeuw.* Amsterdam: Buijten & Schipperheijn.

In de calvinistische traditie is de aandacht verschoven van het ambt van alle gelovigen naar het bijzondere ambt. Daarmee zijn veel taken en activiteiten steeds meer exclusief voorbehouden aan de bijzondere ambten, met als gevolg dat gemeenteleden bepaalde gaven niet kunnen ontplooiën.

Verkerk, M. & Verkerk-Vegter, N. (2008). *M/V in de kerk: Vrouwelijke gaven en mannelijke ambten.* Dienst, 56e jaargang, nummer 3.

Verkerk, M. & Verkerk-Vegter, N. (2010). *Homo sexus, Waarom wij met twee zijn!* Hoofdstuk uit afscheidsbundel H. Geertsema 'Homo Respondens, verkenningen rond het mens zijn'.

Voorberg, P.L. (2004). *Herordening van ambtelijke structuren?* (Reformatie 79, 23)

Ds. H. ten Brinke heeft hierop gereageerd.

Webb, W.J. (2001). *Slaves, Women & Homosexuals: Exploring the Hermeneutics of Cultural Analysis.* Intervarsity Press Downers Grove, Illinois

Over de manier waarop de cultuur invloed oefent op het Bijbelse spreken over man en vrouw. We kunnen nu dichter bij het ideaal komen van complementaire gelijkheid dan vroeger. We kunnen uitgroeien boven de ethiek van het NT.

Werkman, L. (2005). *Vrouw in het ambt, art. in Christelijke Encyclopedie.* Kampen: Kok.

Wierenga, W. (2008). artikelen in De Reformatie jaargang 84, p 113 e.v. (15 nov. t/m 15 dec. 2008)

Niet bij de schepping, maar als gevolg van de zondeval hebben vrouwen een ondergeschikte positie gekregen. Ook wat Paulus schrijft staat prediking, pastoraat en leiding geven door vrouwen niet in de weg.

- Wijngaards, J. (2006). *Vrouwen tot diaken gewijd: Historische feiten en actueel debat*. Info@boekhandelberne.nl
- Wilcke-v.d. Linden, M. (1992). *Op haar plaats? 13 vrouwen over hun positie in kerk en maatschappij*. Cahier 16, 6e jaargang, nummer 1. Amsterdam: Stichting Christelijk Studiecentrum ICS.
- Wilcke-van der Linde e.a. *Vrouw en kerk*, GSEV 41 (Hoogland)
 Steeds meer vrouwen bekleden leidinggevende posities in de maatschappij of combineren de zorg voor hun gezin met een baan. Tegelijk blijven in veel kerken de ambten voor vrouwen gesloten. Voor een aantal mensen lijkt hier sprake van een dubbele moraal: vrouwen mogen buiten de kerk meer dan binnen de kerk. Bezinning hierop kan aan de hand van dit boek met daarin 22 artikelen die afwisselend praktisch en meer theoretisch van aard zijn en waarbij de relevante Bijbelteksten worden bekeken.
- Winston, G. & D. (1999). *Vrouwen in de gemeente van Christus: Een exegetische theologie*. Apeldoorn: Novapres.
 De auteurs analyseren de zes levensterreinen waarop God mannen en vrouwen samen laat functioneren: schepping, staat, arbeidssituatie, huwelijk, gezin en gemeente. Alleen in het huwelijk is de man het 'hoofd' van zijn vrouw. Op alle andere levensterreinen verleent God zowel aan de mannen als aan vrouwen gezag, ook in de gemeente van Christus. In het Nieuwe Testament waren er vrouwelijke profeten, apostelen, diakenen en oudsten. Hoeveel ruimte krijgen vrouwen in onze tijd om de Heer te dienen met de gaven die zij ontvangen hebben?
- Wisselink, W.F. (1996). *Woorden van God voor mannen en vrouwen: Elf preken*. RB-serie, nummer 3, 1996. Goes: Oosterbaan & Le Cointre.
 Preken over teksten uit 1 Kor. 7, 11 en 14; Gal. 3:28, 1 Tim. 2 en 5.
 Schriftuitleg en toepassing over de relatie tussen man en vrouw.
 Naast de gelijkwaardigheid van man en vrouw is er ook een door God ingesteld verschil in positie.
- Wright, N.T. (2004). *Women's Service in the Church: A conference paper for the Symposium 'Men, Women and the Church'*. Durham: St John's College.
 Na exegese van Galaten 3:28 gaat Wright in op de rol van vrouwen zoals die getekend wordt in de evangeliën en Handelingen. Vervolgens geeft hij een exegese van de bekende passages uit 1 Kor. 11 en 14 en 1 Tim. 2. Zijn conclusie is dat, ten gevolge van een lang proces van veronderstellingen, tradities en allerlei soorten opvattingen rond de bijbel die een plaats hebben gekregen binnen het christelijk geloof, '*we have seriously misread the relevant passages in the New Testament*', en dat we onze traditionele opvattingen over de verhouding van man en vrouw binnen de kerk en over wat de Schrift daarover zegt, radicaal dienen te wijzigen.

